

В. П. Горбатенко

Острогорський Мойсей Якович

ОСТРОГОРСЬКИЙ Мойсей Якович (19. 02. 1854, Більс. пов. Гроднен. губ., нині Білорусь – 10. 02. 1921, Петроград, нині С.-Петербург) – правознавець, політолог. Брат С. Острогорського. Закін. С.-Петербур. університет (1875). До 1882 працював у мін-ві юстиції Росії. Від 1883 мешкав за кордоном, переважно у Франції. Навч. у Вільній школі політ. наук (Париж, 1883–85). Написав монографію «La Femme au point de vue du droit public» («Права жінок», Париж, 1892; ін. мовами – Лондон, 1908; Ляйпциг, 1897; Варшава, 1898), відзначену юрид. ф-том Париз. університету (Сорбонни) премією ім. Россі. Гол. праця О. – 2-томна «La Démocratie et l'Organisation des Partis Politiques» («Демократія і організація політичних партій», Париж, 1903; 1912; ін. мовами – Лондон, 1903; Нью-Йорк, 1910; Москва, 1927; 1930; 1997; 2010). У 1905 повернувся до Росії, зайнявся актив. політ. діяльністю. 1906 був обраний депутатом 1-ї Держ. думи від партії кадетів. Після її розгону відійшов від політ. справ, а згодом виїхав до США. Після повернення – на викладац. роботі, переважно у Петрогр. психоневрол. інституті. О. відомий як один із фундаторів політ. соціології та основоположник партології – наук. напрям, що вивчає діяльність політ. партій і функціонування парт. систем. Вважав, що тільки партії, організов. на принципах свободи та незалежності їхніх чл., можуть будувати і розвивати засади демократії. Життєздатна демократ. держава, зазначав О., може виникнути лише тоді, коли демократія наповнена морал. відповідальністю вільних особистостей. На думку О., сучасні йому демократії здатні надати індивіду лише матеріал. свободу, а духовна свобода, свобода вибору, можливість діяти відповідно до своїх переконань нездійсненні навіть у розвинених державах. Перешкодою на шляху до морал. свободи є «парт. формалізм», що придушує волю і автономію особистості. Тогочасну систему представництва О. трактував як занадто олігархічну, нездатну адекватно відобразити інтереси різних груп суспільства. У зв'язку з

цим він вважав найбільш представницькою парт. систему, побудовану за функц. ознакою, що уможлиблює конкуренцію законодав. і виконав. гілок влади. О. першим вказав на зв'язок таких параметрів розвитку, як перехід до масового суспільства й можливість маніпуляції волею виборців, взаємозалежність мас і політ. партій, бюрократизації і формалізації парт. діяльності в конкурент. боротьбі за владу. Однією з небезпеч. тенденцій еволюції політ. партій, за О., є виникнення т. зв. кокусу – політ. механізму, що дає змогу вузькому колу парт. лідерів зосереджувати у своїх руках владу над парт. структурами. Особливо небезпечні для суспільства наслідки цієї практики: відчуження соціуму від політ. життя, розрив між політикою і мораллю, формування конформіст. свідомості та громадян. індиферентності.

Сучасне значення теор. висновків О. полягає у тому, що він не лише вказав на небезпеку негатив. тенденцій розвитку демократії, а й намітив шляхи подолання їх. Серед них – відмова від колектив. парт. відповідальності, що спричинює відставку уряду, й заміна її індивід. відповідальністю міністрів і депутатів; подолання тиранії більшості через забезпечення інтересів і представництва тих груп, які опинились у меншості; висування депутатів не за ознакою приналежності до певної партії, а від громад. рухів, що більш гнучко виражають різноманітні інтереси насел.; подолання розриву між громадян. суспільством і державою, суспільством і політ. життям, політикою і мораллю; заміна закритих партій широкими громад. рухами, об'єднаними конкрет. цілями та інтересами.

Рекомендована література

1. S. M. Lipset. *Moisei Ostrogorski and the Analytical Approach to the Comparative Study of Political Parties // Revolution and Counter-revolution. Change and Persistence in Social Structures.* New York, 1968;
2. R. Barker, X. Howard-Johnston. *The Politics and Political Ideas of Moisei Ostrogorski // Political Studies.* 1975. Vol. 23, Issue 4;
3. Медушевский А. Н. М. Я. Острогорский и политическая социология в XX в. // *Социол. исследования.* 1992. № 8;
4. Андреев И. В. М. Я. Острогорский – депутат I Государственной думы от Гродненской губернии // *Белорус. сб.: Статьи и мат. по истории и культуре Белоруссии.* С.-Петербург, 2003;
5. Москалюк А. Б. Концепція реформи партійної демократії Мойсея Острогорського // *Політол. зап.* 2012. № 5.

Бібліографічний опис:

Острогорський Мойсей Якович / В. П. Горбатенко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-77182>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).